

Ուստի նաեւ հոս չենք գտներ կերպական կողմէ մը յունարէն գրութեան մը մէջ կարծեաւ ցոյց Գ բըքէն:

Հոս կ'աւարտի Հայագիտի գրութեան առաջին մասն եւ հետագոտութիւնը: Թալորդ մասերը կը պարունակեն անվտերակաւին հայ եւ լատին բնագիրներն, անոնց գերմ. թարգմանութիւնը, եւն. երկորդ մասը (էջ 39—57) Հայերէն բնագիրն օրինակելի հրատարակութիւն մըն է՝ բաղդատութեամբ բազմաթիւ ձեւագրաց, որոնց վրայ եւ իւր հրատարակութեան կերպին վրայ հետեւեալը կը գրէ հեղինակը:

“Թալորդ հրատարակութիւնն եղած է այս ձեւագրաց համեմատ:

S = ՉԳ—ԱԿ—յ ձեւագիրն, զոր առաջին անգամ Դաւիթ Վիլքին հրատարակեց 1715ին: Այս ձեւագիրն ընթերցանւոյն ուղղակի ծանօթ չէն ինքի, այլ միայն անգլ. որ Վիտտեան եղաւ: Երբ այս ձեւագիրն տարբեր ընթերցանւոյն նշանակած են, եւ այս ձեւագիրն եղած այն երկու լատիններէն թարգմանութեամբ որ կը գտնուին Փաբրիկիոսի գրութեան մէջ (Fabricius, Cod. apoc. Novi Test. III, p. 668—670, թարգմանել է Վեբերն. եւ էջ 681—683՝ թրգմ. 1 լսքող): S ձեւագիրը միայն առ մասերը կը բովանդակէ Ա, 1—16 եւ Գ, 1—10:

H = 2 ձեւագիր Հալէպի՝ Վիտտեան եղաւ: Մ. Խորենացոյ հրատարակութեան մէջ: P = 2 ձեւագիր մ'ի Փարիզ, այն որ նաեւ Կախիթ Որտնեցի վարդապետին Մեկնութիւնը կը բովանդակէ. (տես վերը): Երկու թղթերը կը գտնուին թղ. 69—72, եւ այն՝ կորսեալացոյ թուղթն ու պատմական մասն երկու անգամ՝ ըստ այլեւայլ գաղափար օրինակներու (P¹ եւ P²):

V¹ = Վենետիկան ձեւագիր մ'անթուական, զոր Ռիքը ամենէն հնագոյնը կ'առնան Չոհրապետի իւր հրատարակութեան համար գործածածներուն մէջ: Ըստ Ռիքի այս ձեւագիրն հիմն է անվտերակա Չոհրապետ հրատարակութեան:

V²⁻⁸ = Եօթն ձեւագիրք ի Վենետիկ, զոր՝ ըստ տեղեկութեան Ռիքի՝ գործածած է Չոհրապետ: Առանձին գիտաց մէջ կարելի է Ռիքի թարգմանութեան օգնութեամբ ստուշլ ընթերցածոց այն տարբերութիւնը, զորոնք այս ձեւագիրներէն առած են Չոհրապետ:

Հայերէն այս ձեւագիրք երկու խմբի կը բաժնուին, մէկ կողմանէ՝ SHP¹X (այսինքն V²⁻⁸ ձեւագրաց մին կամ միւսը), միւս կողմանէ՝ V¹ եւ V¹X:

Ասոցմէ զատ բնագիրը վերակաղմբու համար ուրիշ օգնական միջոցներ ալ կան՝

E = Եփեսոսի Մեկնութիւնն ըստ հրատարակութեան ի Վենետիկ 1836 է: Եփեսոսի ընթերցածը մեծաւ մասամբ կը նոյնանան V¹ ձեւագիրն հետ, որով կը վկայեն անոր ընտիր ըլլալուն: Սակայն պէտք է նաեւ մտածել որ ըստ ամենայն հաւանականութեան Եփեսոսի Մեկնութեան Հայերէն բնագիրը սրբագրուած կ'երեւայ կործանացոյ Գ թղթի ձեւագիր մը համեմատ, որ ազգակից եր

V¹ին: Սակայն նաեւ այս հանգամանաց մէջ Եփեսոսի վկայութիւնը մեծ արժէք ունի, զիս զի Վենետիկ հրատարակութեան հիմն եղող ձեւագիրն արդէն 999ին գրուած է, ուստի եւ միւս՝ գաղափար-ձեւագիրն, որ ի հարկէ աւելի հին էր, շատ մեծ հնութիւն կ'ունենայ:

I = Մեկնութիւն Թագմանու Կախիթի:
L¹ = Լատիններէն թարգմանութիւնն ըստ ձեւագիրն Միլանո:

L² = Լատիններէն թարգմանութիւնն ըստ ձեւագիրն Լանի:

Հայերէն բնագիրը կարգի դնելու ատեն առ սկզբնայն հետեւած ենք՝

1. Ռ. որ որ ներքին կամ արտաքին պատճառներով ընտրեցանք չէն երեւնար SHP ձեւագրաց ընթերցանք, հրատարակութեան հիմն առնուած է V¹ ձեւագիրն, զիս զի այս ձեւագիրն եւ իւր ներկայացուցած խմբագրութեան կողմը կ'ենլէ Եփեսոսի վկայութիւնը:

2. Երկու հայ ընթերցանածոց մին երբ առարկան գոյն մ'ունենայ, նախնական այն կը համարուի:

3. Ս. Բոցոյ կոչմանց մէջ երբ ընթերցանածոց մին կը համաձայնի Աստուածաշնի Հայերէն թարգմանութեան հետ եւ միւսը կը չենլէ, վերջինս սկզբնական կ'ենթագրուի, իսկ առաջինը յետոյ ուղղուած:

4. Երբ մէկ կողմանէ EI եւ միւս կողմանէ L¹ L² իրարմ չեղող ընթերցաններ ունին, առաջնոց ընթերցանքը նախապէս համարելու է հաւատարմ պարագայից մէջ, զիս զի EIA միեւնոյն ասորի խմբագրութեան կը վերաբերին: L¹ եւ L² երկորդ կարգի արժէք ունեցող նկատուու ենք:

5. Ս. Եւսակ տեղեր Ա¹ ամեն ձեւագրաց մէջ բաւեր կը պակսին, որոնք նախնական ասորի բնագիրը կը վերաբերեն ըստ միաբան վկայութեան EI¹ եւ L² բնագրայն: Արդ. այս դեպք մէջ ամենէն հաւանականն է որ այս բաւերը կամ՝ հայ թարգմանչին գործածած ասորի օրինակին մէջ ըստ պատահման կը պակսելին, կամ՝ թարգմանչիլը գուր թողուցած է ըլլայ սխալմամբ տեսած չըլլալով կամ կամուս ու դիմամբ: Ուստի այսպիսիք հայ բնագիրը վերակաղմբուու ատեն գուր թողու ենք: Բայց որովհետեւ կարելի է որ ասորի շատ կանուկ գուր ինկած ըլլան, երբ ծանօթ կ'ըկին հայ խմբագրութիւնը դեռ եւս չէին կազմուած, ուստի զատնք թէեւ բնագիրն մէջ գրած ենք, բայց ան կ'ընտար փակագծի մէջ առած՝ իբրեւ տարակուսական: *

* Այս ոճով կազմուած գեղեցիկ հրատարակութեան եւ հայ թագաւոր գերմաններն թարգմանութեան կը յաղորդէ Եղորդ Ղուկա (էջ 58—69), որ արտաքին երկու թարգմանութիւնն կը հրատարակուին՝ մանրամասն համեմատութեամբ հայ ձեւագրաց ընթերցանն եւ ուրիշ ծանօթութիւնք ծննդատեղ: Չորրորդ զուինն է (էջ 70—79) Եփեսոսի Մեկնութեան: